

Raport privind cercetările arheologice de la Răcătău, jud. Bacău

VIOREL CĂPITANU

Cercetările arheologice întreprinse în cursul anului 1981, în aşezarea de tip dava de la Răcătău, identificată ipotetic cu antica Tamasidava, au fost concentrate pe acropolă, în zona şanţului de apărare şi în necropola tumulară, cu care ocazie a fost cercetat cel de al treilea tumul¹.

S-a urmărit în continuare sistemul de fortificaţie, întinderea ariei de locuire în partea de nord-est, a acropolei precum şi ritul şi ritualul de înmormintare.

Săpăturile din campania trecută au dat la iveală noi şi importante dovezi de cultură materială şi spirituală aparţinând la două mari epoci istorice: epoca bronzului, cultura Monteoru şi cea de a doua epocă a fierului, La Tène-ul geto-dacic².

În zona considerată drept intrarea principală, imediat sub stratul vegetal, începând cu adâncimile 0,10—0,20 m, în carourile 1—6, au fost concentrate pietre de diferite dimensiuni (0,10—0,60 m în diametru), pe o adâncime de circa 0,80—1 m bătute cu pământ galben.

Această fortificaţie a fost susţinută şi întărită cu stilpi de lemn, având o grosime, după diametrul gropilor, de 0,20—0,30 m.

Astfel de gropi de pari, în poziţie verticală, dar şi orizontală, apar pe toată lungimea pantei pe care 10—15 m.

În această secţiune (S. XXIV) a fost descoperit în caroul 10, în apropierea unei vetre, un denar republican roman emis de către Q. Antonius Balbus, în anul 81 î.e.n.³ (fig. 1/3).

Săpăturile de pe acropolă din S. XXIII A şi S. XXIII B au fost începute în campania din anul 1980, dar din cauza timpului nefavorabil au fost amânate pentru anul următor. Rezultatele cercetărilor din cele două secţiuni au fost deja comunicate la sesiunea de rapoarte la Braşov⁴.

La reluarea săpăturilor din S. XXIII A a fost extinsă această secţiune cu încă 6 m în partea de est pentru a urmări sistemul de fortificaţie.

Cu această ocazie au mai fost descoperite încă două locuinţe de suprafaţă precum şi o groapă (Gr. 13), bogată în vestigii arheologice. Între obiectele importante menţionăm şi un suport de vatră cu dimensiunile de: $L = 32,7$ cm., $l = 12$ cm, $\hat{I} = 12$ cm. La această piesă lipsesc cele două protome de berbec. (fig. 6/5).

Vatra de la Loc. 1 are o formă rotundă şi diam. maxim de 0,65 m. În jurul vetrei s-a descoperit o mare cantitate de chirpic ars până la roşu pe o suprafaţă de circa 4 metri pătraţi. Vatra a fost ridicată pe un strat gros de prundiş.

În continuare tot în această secţiune în caroul 7, în partea de sud, la adâncimea de 0,10—0,20 m, sub stratul vegetal a fost descoperită o altă locuinţă, cu un strat superficial de chirpic răspîndit în jurul vetrei pe o arie de circa 6 metri pătraţi. După materialul ceramic descoperit printre dărîmăturile locuinţei, acest nivel se datează la începutul secolului II î.e.n. Avem de-a face cu ceramică lucrată cu mina şi la roată din categoria vaselor — borcan, strecurători, fructiere şi fragmente de amfore de tip provincial — roman.

Facem remarca că, în general, locuinţele aparţinând secolelor I î.e.n. — I e.n. se întîlnesc în mod frecvent către marginile de est şi de vest ale acropolei. Între nivelurile aparţinând secolelor I î.e.n. — I e.n. se întîlneşte o masă compactă de prundiş avînd o grosime de 8—10 cm. Sub acest strat de prundiş a fost masat lut galben pe o adâncime de 0,60—0,80 m. Sub stratul acesta au mai fost descoperite încă două vetre de foc, una la adâncimea de 0,90 m, cu diametrul maxim de 0,80 m de formă rotundă aparţinînd secolului al II-lea î.e.n. În strat a fost descoperit material ceramic aparţinînd secolului II î.e.n. Altă vatră a fost descoperită la adâncimea de 1,70 m, în acelaşi carou, şi aparţine primului nivel dacic. În jurul vetrei au fost descoperite fragmente ceramice de la cîteva vase întregibile de tipul castroanelor cu torţi orizontale şi vase-clopot., specifice secolului IV î.e.n.

Din punct de vedere arheologic S. XIII A pentru nivelurile de cultură materială aparţinînd secolelor I î.e.n. — I e.n. s-a dovedit a fi şi în această parte a acropolei destul de bogată în material arheologic. În cadrul ceramicii se remarcă cele două categorii de vase lucrate cu mina şi la roată precum şi cea de import.

¹ Necropola tumulară a fost descoperită în anul 1969, în anul în care a fost cercetat şi primul tumul.

² Noi descoperiri arheologice în campania din 1980: Materiale Braşov, 1981. p. 201—210.

³ Grueber, Roma, 2737, anul 83 î.e.n.: Sydenham, Roma, 741, anul 81 î.e.n.

⁴ Materialele descoperite în cele două secţiuni din campania anului 1980 au fost prezentate detaliat la Sesiunea de rapoarte de la Braşov, martie 1981.

Fig. 1. Răcățău. 1, 2, 4 — ceramică de import secolele I î.e.n. — I e.n.; 3 denar republican roman.

Fig. 1 Răcățău. Importation romaine (I-er siècle a.n.è — I-er siècle n.è.).

Fig. 2. Răcătău. 1–6 ceramică dacică (secolele I î.e.n. – I e.n. – cupe de tip cantharos).

Fig. 2. Răcătău. Pots en argile dacique (imitations après des formes grèques, I-er siècle a.n.è – I-er siècle n.é.)

În groapa nr. 13, din caroul 5 pe lângă suportul de vatră au mai fost descoperite vase — borcan, castroane, străchini, farfurii și două cupe de tip cantharos de culoare cenușie (fig. 2/2,4).

Tot în această secțiune mai semnalăm prezența unor cupe de tipul cu două torți (fig. 2/1, 5, 6 și fig. 3/6) din pastă fină de culoare cenușie, care imită pe cele greco-romane, sau prezența unui cantharos de import, care se datează în secolul I e.n.

(fig. 1/2) sau a unui capac de aceeași factură acoperit la exterior pe toată suprafața cu o angobă de culoare roșie (fig. 1/8). Nu lipsesc nici străchinile cu buza distinctă și fundul inelar de culoare cenușie sau cărămizie, unele pictate în interior. La acestea mai adăugăm cămile, fructierele, capacele etc, în număr considerabil. (fig. 3/2, fig. 4/1,3; fig. 5/1–2)

Ceramica lucrată cu mâna de aspect poros ocupă un procentaj destul de ridicat și în această

Fig. 3. Răcătău, 1—6 ceramică dacică lucrată la roată.

Fig. 3. Răcătău. Céramique dacique travaillée au tour, (I-er siècle a.n.è— I-er siècle n.è.)

campanie. Au fost descoperite în continuare cești-opaiț cu o toartă sau cu două, unele decorate cu briie simple sau alveolare (fig. 7/1,4—6); vase-borcan între care se remarcă un exemplar de-o eleganță deosebită decorat cu briie alveolare și butoni acoperind întreaga suprafață (fig. 6/1). În cadrul ceramicii lucrate cu mâna mai menționăm o serie de exemplare, în special vase-borcan decorate cu linii vălurite vertical, linii incizate în rețea și briie alveolare simple sau crestate (fig. 9/1—9) în curs de restaurare.

Cercetările din S XXIII A au dat la iveală și urmele palisadei, care împreună cu șanțul de apărare făceau aproape imposibilă pătrunderea pe acropolă.

Urmele gropilor de pari demonstrează că palisada a fost construită din lemn pe marginea de est a acropolei.

Gropile de pari de la palisadă au fost surprinse începând cu adâncimea de 0,90 m și pînă la 1,25 m. Aceste gropi nu depășeau adâncimea de 0,50—0,60 m, iar înălțimea palisadei atingea probabil înălțimea de circa 2 m.

Stratul de cultură aparținând epocii bronzului în această secțiune este destul de sărac, iar materialele descoperite sînt reprezentate doar prin fragmente ceramice specifice culturii Monteoru, fazele Ic3 și Ic2.

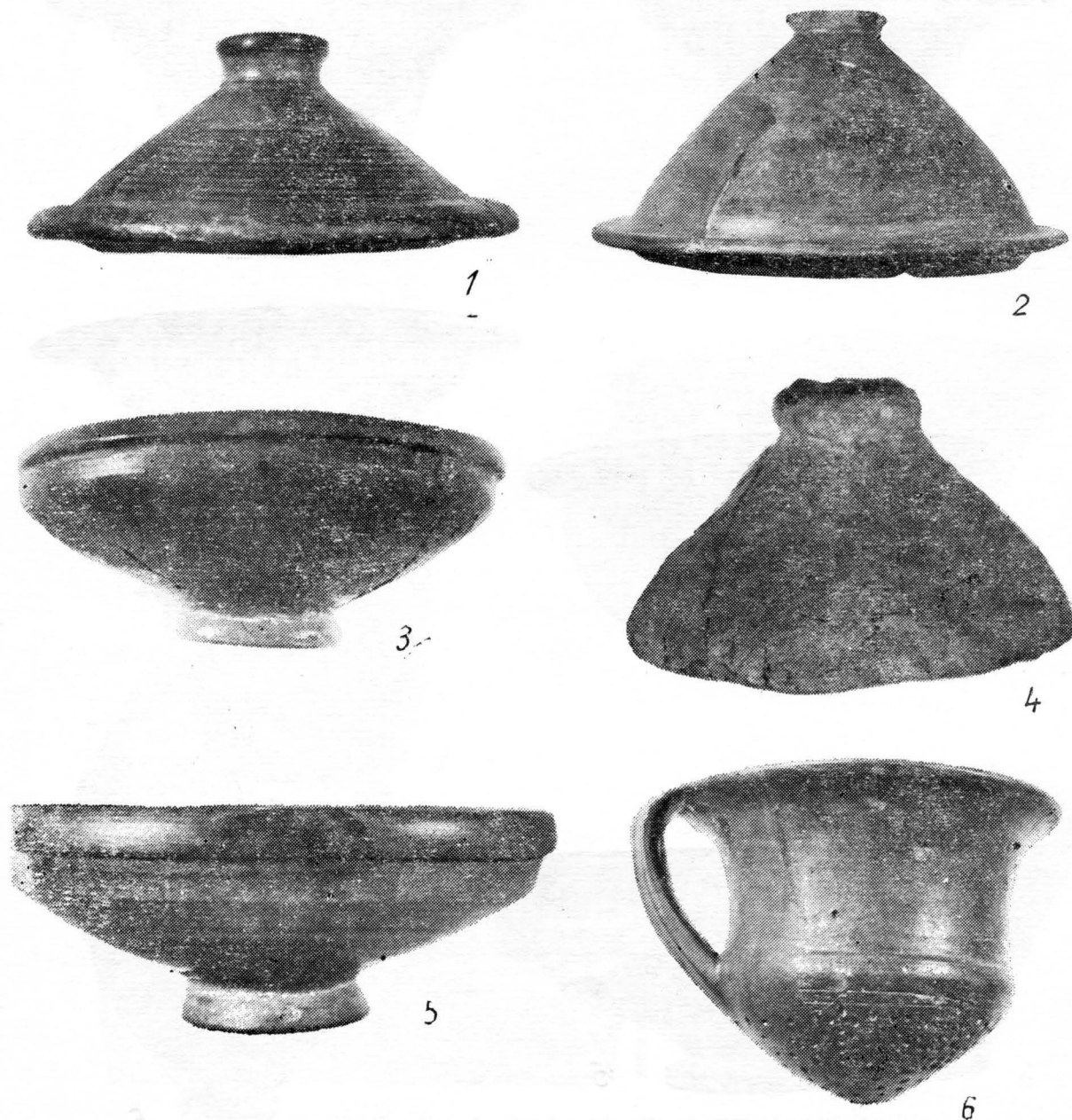

Fig. 4. Răcătău. 1—6 ceramică dacică lucrată la roată.

Fig. 4. Răcătău. Céramique dacique travaillée au tour, (I-er siècle a.n.è — I-er siècle n.è.).

S.XXIII B.

În partea de vest, dincolo de SI 1968, au fost continuate săpăturile pe o suprafață de 14×7 m de la adâncimea de $-1,20$ m, întrerupte la sfârșitul campaniei din 1981. În această secțiune ne-am adâncit cu săpăturile pe o formă rectangulară până la adâncimea de $4,20$ m.

În caroul 3, pe ruletă la metru $4,50$ și până în caroul 4 la metru 8 , din marginea gropii pornește un culcar larg de $2-2,50$ m și lung de aproape

4 m, care se lărgeste brusc către malul actual al Siretului până la 4 m și coboară în adâncime până la $4,40$ m. Culoarul propriu-zis se află față de fundul gropii mari cu circa $0,50$ m mai sus.

În interiorul acestei gropi s-a descoperit o mare cantitate de ceramică dacică și de import. Amintim doar câteva categorii ceramice care au fost deja restaurate: cupe de tip cantharos, vase de provizii, străchini, farfurii, vase de tip crater, locale și de import (un exemplar pictat), capace,

Fig. 5. Răcătău. Ceramică dacică: 1–4 fructiere, 5 strachină, 6 chiup.

Fig. 5. Răcătău. Céramique dacique travaillée au tour, (Ier siècle a.n.è. – Ier siècle n.è.).

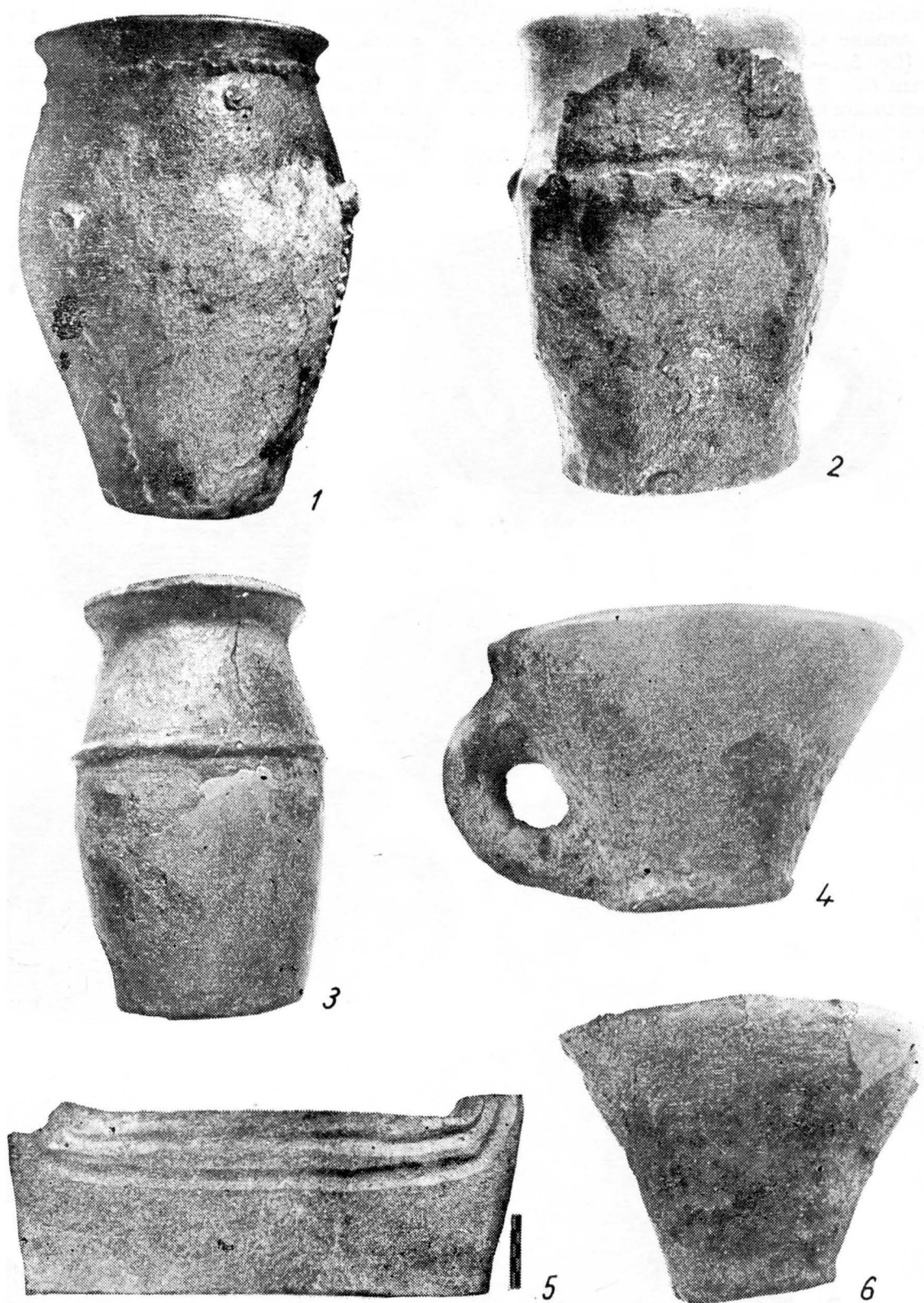

Fig. 6. Răcătău. 1—4, 6, vase dacice lucrate cu mîna; 5 suport de vatră.

Fig. 6. Răcătău. Vase dacique travaillée à la main; 5 le suport de broche.

etc., (fig. 1/1, 2,4–5,7–8), un recipient asemănător unui unguentariu (fig. 1/6).

Întîlnim toate tipurile de cupe care imită pe cele romane și grecești, căni cu gîtul cilindric, oale (fig. 3/1–3,5), fructiere, străchini, vase de provizii (fig. 5/1–6). Un vas de provizii în curs de restaurare are diametrul gurii de 0,45 m și diametrul umărului de circa 0,80 m.

Pe lângă ceștile dacice cu una sau două torți fig. 7/1, 3–6 și fig. 6/4,6) decorate și simple au

mai fost descoperite și vase-borcan, decorate cu briie simple sau alveolare (fig. 6/1–2), fusaiole de toate tipurile (fig. 8/10–17), precum și o cană de formă ovoidală cu toarta ruptă din vechime avînd înălțimea de 15,5 cm (fig. 7/2).

În această groapă au fost descoperite și obiecte de import. Între acestea menționăm prezența amforelor de factură grecească de Cos și pseudo Cos, precum și cele romane între care un exemplar aproape întreg (fig. 1/1) cu înălțimea de 0,90 m.

Fig. 7. Răcătău, 1–6 ceramică dacică lucrată cu mîna.

Fig. 7. Răcătău, Céramique faite à la main.

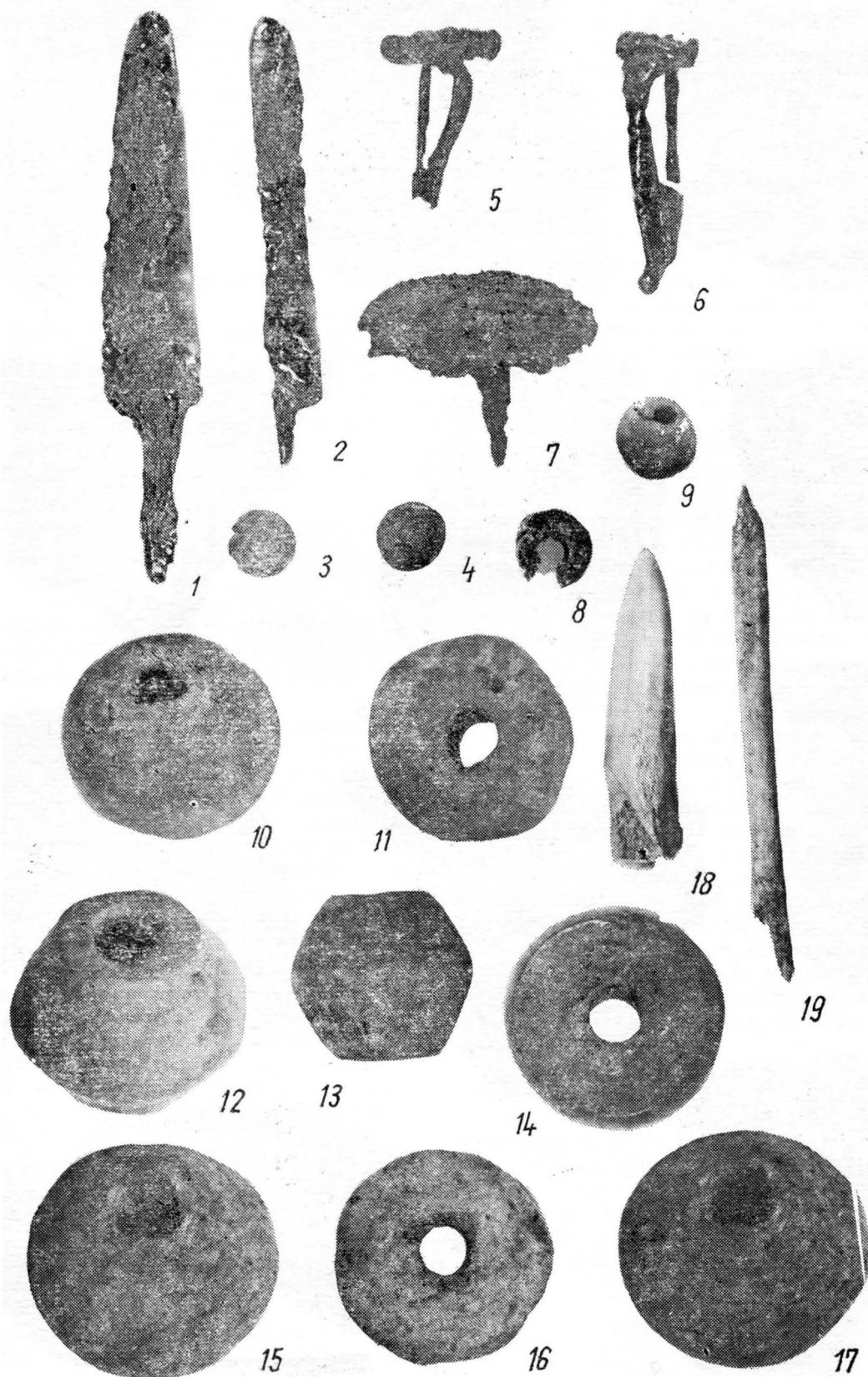

Fig. 8. Răcătău. Obiecte de fier, bronz, os și lut ars.

Fig. 8. Răcătău. Objets divers: 1—2 Couteaux: en fer; 3—4 boutons en bronze (T.3); 5—6 fibules en bronze; 7, 8—9 perles en pâte de verre; 10—17 fusaïoles en terre cuite; 18—19 outils de os.

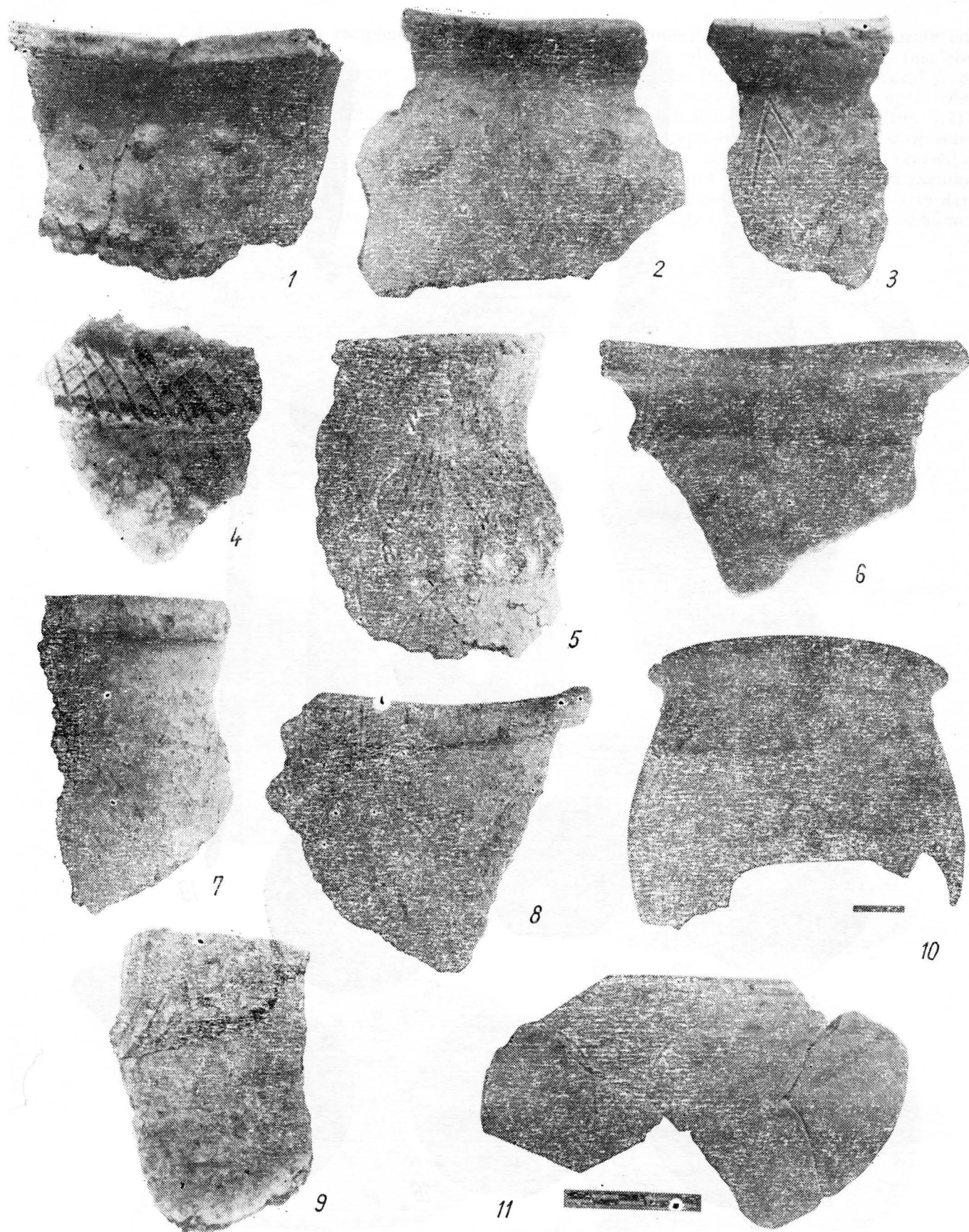

Fig. 9. Răcățau, Ceramică dacică lucrată cu mîna și la roată: 1—10 de pe acropolă; 11 din T.3 (necropolă tumulară).

Fig. 9. Céramique dacique travaillée à la main et au tour

Merită atenție și două vase de tip cantharos în stare fragmentară, de culoare roșie-cărămizie, decorate cu un fel de proeminențe în relief de culoare roz-albicios (fig. 1/9–10).

Între obiectele vestimentare menționăm și două fibule din bronz, de schemă La Tène III (fig. 8/5,6), o țință cu floarea în formă de calotă (fig. 8/7) și un cuțitaș din fier (fig. 8/2). două perle din sticlă (fig. 8/8,9) și un miner din os cu capetele deteriorate (fig. 8/19).

NECROPOLA TUMULARĂ

Cel de al doilea obiectiv arheologic cercetat de noi în campania din anul 1981 a fost necropola tumulară, care se află în prezent pe teritoriul comunei Pincești, județul Bacău, la circa 1 Km de cetatea dacică de pe malul Siretului, în partea de est.

Din necropolă au fost cercetați până în prezent un număr de trei tumuli.

TUMULUL NR. 1

A fost cercetat în anul 1969 de către Muzeul de istorie din Bacău și Muzeul de istorie din Roman⁵, și este cel mai mic ca înălțime (0,90 m) și diametru (26 m).

Sub movilă a fost descoperită o groapă de formă rectangulară ($L = 3,80 \text{ m} \times l = 2,50 \text{ m}$ la suprafață și 2 m la fund). În apropierea gropii mortuare a fost descoperit un rug având dimensiunile de $3,40 \times 3,20 \text{ m}$. Rugul a fost realizat din pământul galben scos din groapa în care au fost puse oasele calcinate. În pământul de umplutură, dar și pe fundul gropii, au fost descoperite oseminte calcinate, cărbuni, cenușă, bucăți de vatră, oase de animale.

Drept inventar au fost descoperite fragmente ceramice: cățui, cupe, fructiere, fragmente de amfore, câteva obiecte de fier puternic oxidate precum și verigi — inele de la o cămașă de zale. Între obiectele întregi menționăm o cupă cu piciorul înalt, un capac precum și o foiță de aur, care a placat un obiect rotund din fier și două fragmente de *lorica squamata*.

TUMULUL NR. 2

A fost cercetat în anul 1979. Are diametrul de 30 m și înălțimea de 1,30 m. La adâncimea de 1,75, în mantaua tumulului, acolo unde se află groapa mortuară, a fost descoperit un mormint de înhumatie, în poziție întinsă, cu mâinele pe lângă corp și capul orientat spre est.

⁵ Descoperirea a fost prezentată împreună cu V. Ursachi, la Conferința națională de arheologie, de la Iași, în anul 1971.

Mormintul acesta de înhumatie aparține după rit și ritual unui sarmat. În zona claviculelor au fost descoperite două fibule de bronz, de tipul cu portagrafa înaltă, un vas-borcan cu pasta corodată, specific populației sarmate și un cuțitaș din fier puternic oxidat.

Înhumarea sarmatului a avut loc probabil la începutul secolului II e.n. Acest lucru este dovedit de inventarul descoperit la mormintul de înhumatie.

În ceea ce privește groapa mortuară de la T. nr. 2, facem precizarea că aceasta se află la mijlocul tumulului și are următoarele dimensiuni: $L = 4,20 \times l = 2,20 \text{ m}$ la suprafață și $3,70 \times 2 \text{ m}$ la fund. Adâncimea gropii este de 2,75 m.

În partea de est prin mantaua tumulului coboară până la fundul gropii un culoar executat probabil la începutul secolului II e.n. de către sarmați atunci când au profanat mormintul.

În mantaua tumulului au fost descoperite puține fragmente ceramice dacice și de import, de la cățui, cupe și amfore de culoare roșie-cărămizie.

În groapa mormintului de incineratie au fost descoperite puține oase calcinate, fragmente ceramice de dimensiuni reduse de la vase-borcan, cupe, amfore. A putut fi recuperat un platou de proveniență romană cu firnis de culoare roșie.

La nivelul solului de călcare antic, în trei din cele patru sferturi ale tumulului săpat în cruce, au fost descoperite vetre simple de foc executate cu prilejul incinerării.

În partea de sud-vest a T.2 a fost descoperit un cuptoraș cu boltă, asemănător celui din T.1, cu dimensiunile de $1,12 \times 0,75 \text{ m}$. Podina vetrei cuptorașului era arsă până la adâncimea de 0,20 cm pe toată suprafața până la roșu.

În partea de nord-est a gropii mortuare a fost descoperit rugul, cu dimensiunile de $3,50 \text{ m} \times 3,45 \text{ m}$ executat direct pe masa compactă de lut galben scos din groapa în care urma să fie depuse oasele calcinate de la incinerat.

Focul a cuprins întreaga suprafață a rugului cu prilejul incinerării defunctului, așa se explică arderea lui până la roșu pe o adâncime de 0,10–0,20 m.

Cenușa rezultată din arderea lemnului, cu ocazia incinerării, a fost trasă la marginea rugului împreună cu o mare cantitate de cărbuni. Pe vatra propiu-zisă au mai fost recuperate și câteva oase calcinate rămase pe loc.

În mantaua tumulului împreună cu fragmente ceramice au mai fost descoperite și două fibule din bronz puternic corodate aparținând La Tène-ului dacic târziu.

TUMULUL NR. 3

A fost cercetat în întregime în cursul anului 1981. Acesta se afla la circa 40 m de T. nr. 2, în partea de nord, cu înălțimea de $1,45 \text{ m} \times 20 \text{ m}$ diametru.

Groapa mortuară este de formă rectangulară și are dimensiunile de $L = 4,40 \text{ m} \times l = 3,40 \text{ m}$ și adâncimea de 1,64 m.

Cele câteva fragmente ceramice descoperite în mantaua tumulului sînt puternic corodate și provin de la vase dacice de tipul vasului-horcan, cești, vase cu tub, amfore romane.

Pămîntul rezultat din groapa mortuară a fost aruncat de jur împrejurul gropii pe o rază de circa 6 m formînd un strat destul de gros de circa 0,40 m grosime.

În sfîrșitul 3 al tumulului, în partea de est, la circa 1,20 m, distanță de marginea gropii a fost amenajat rugul avînd dimensiunile de $1,90 \times 1,80 \text{ m}$. Întreaga suprafață a rugului a fost cuprinsă de foc, iar mijlocul reprezintă o vatră amenajată pe un strat de prundiș cu dimensiunile de $0,60 \times 0,50 \text{ m}$. Crusta vetrei era puternic cimentată și de culoare albicioasă. Pămîntul de sub vatră este ars pînă la roșu pe toată suprafața rugului. Pe vatră și în jurul ei s-au mai păstrat puține oase calcinate, iar către marginea rugului o mare cantitate de cenușă și cărbuni. La nivelul gropii, stratul antic vegetal de sub pămîntul galben este degradat căpătînd o culoare albicioasă.

Groapa mormîntului nr. 1 din T.3 are adâncimea de 1,64 m, iar lungimea este de 3,75 m față de 4,40 m la suprafață.

Fundul gropii se detașează de laturile propriu-zise ale gropii printr-un fel de „soclu” săpat în pămîntul viu la o distanță de 8–10 cm de jur împrejurul fundului gropii, avînd o înălțime de 0,10 m.

În partea de est a soclului a fost săpată o gropiță în forma unei alveolări de 4–5 cm pe o lățime de 0,40 m, în care au fost depuse puține oase calcinate și cenușă foarte fină de la incinerat.

Drept inventar s-au descoperit doi butonași sub formă de aplică cu dimensiunile de 1–1,2 cm în diametru. (fig. 8/3-4), și un pumnal din fier cu lungimea de 8 cm (fig. 8/1).

În pămîntul de umplutură de la fundul gropii au fost descoperite și câteva fragmente de la un vas globular cu urme de pictură (fig. 9/11), probabil de import.

Cercetarea în întregime a celor trei tumuli din necropola de la Răcătău ne permite să facem câteva observații. Mormintele de incinerare din necropola tumulară de la Răcătău aparțin în exclusivitate populației locale autohtone geto-dacice, respectiv unor căpetenii dacice. Prezența mormîntului de înhumare în T.2 nu reprezintă decît un caz izolat și aparține unei perioade mai tîrzii decît tumulii, respectiv secolului al II-lea e.n., cînd încep să se infiltreze și în zona de la est de Carpații răsăriteni, sarmații.

Inventarul mormintelor tumulare nederanjate este modest, fapt dovedit și la Brad, în cea de a treia davă de pe Siret⁶, dar aceasta este o carac-

teristică pentru secolele I î.e.n.—I e.n. pentru necropolele tumulare ce aparțin davelor de pe Siret. Acest punct de vedere nu exclude posibilitatea ca în viitor noile cercetări să infirme această ipoteză.

Datarea mormintelor s-a făcut pe baza inventarului modest dar semnificativ: fibule ceramică autohtonă și de import, obiecte de podobă și mai ales pe baza ritului și ritualului specific geto-dacilor.

Descoperirile de la Răcătău, din campania anului 1981 nu sînt senzaționale, dar ele vin să completeze informațiile noastre cu privire la evoluția culturii și civilizației geto-dacice în perioada de apogeu a statului dac din vremea lui Burebista și Decebal.

La sfîrșitul secolului I î.e.n. și în perioada următoare, cît a dăinuit locuirea de la Răcătău, atît șanțul cît și palisada sînt abandonate, în schimb așezarea devine un centru puternic din punct de vedere economic, fapt dovedit de bogăția materialului arheologic descoperit. Populația se extinde mult înafara acropolei, care devenise neîncăpătoare. Acest lucru este dovedit de cele două secțiuni deschise în zona șanțului de apărare, în 1969 și cea de-a doua S. XXIV în 1981 urmînd să continuăm cercetările și în campania din anul 1982.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA CITÉ GÉTO-DACE DE RĂCĂTĂU, DÉP. DE BACĂU

RÉSUMÉ

Les fouilles archéologiques effectuées pendant l'année 1981 ont été concentrées sur l'acropole, dans la zone du fossé de défense et dans la nécropole tumulaire où a été investiguée le troisième tumulus.

Sur l'acropole on a été recherchés entièrement S.XXIII A et S.XXIII B. La situation stratigraphique c'est la même comme dans les autres sections, c'est à dire on a mis au jour des importantes vestiges matériels et spirituelles appartenant à deux grands époques: l'époque du bronze (culture Monteoru) et la deuxième époque du fer (La Tène). Dans la section S.XXIII A on a été découvertes aussi les traces d'une palissade qu'ensemble a la fossé de défense fessaient presque impossible la pénétration sur l'acropole.

On a été, récolté une grande quantité de céramique géto-dace et d'import, appartenant au I-er siècle a.n.è — I-er siècle n.è, objets de parure, outils, armes etc.

Le tumulus investiguée fait partie de ceux moyennes, à l'hauteur de 1,45 m et le diamètre de 20 m.

La fosse sépulcrale a une forme rectangulaire ($L. 4,40 \text{ m}$; $l. 3,40 \text{ m}$; profondeur 1,64 m). À la base se détache une socle de 8–10 cm d'hauteur. À la partie S.E. du socle a été creusée une tombe dans laquelle on a été déposés les ossements calcinés et quelques objets de parure.

À l'est, à 1,20 m approximativement, sur un lit d'argile jaunâtre provenant de la fosse sépulcrale a été aménagé le bucher avec un diamètre de $1,90 \times 1,80 \text{ m}$. A son milieu été découverte l'âtre sur laquelle a eu lieu l'incinération. Cet tumulus a été daté au I-er siècle a.n.è — I-er siècle n.è

⁶ Cercetări efectuate de V. Ursachi în necropola de la Brad, com. Negri, județul Bacău.